

## תקנון ועדת האתיקה של המכללה האקדמית בוינגייט

הוכן בידי פרופ' משה איילון – ראש רשות המחקר  
נובמבר 2015

**1. התנהגות ראויה במחקר** (נלקח מתקנון זהה של האוניברסיטה העברית בירושלים ואוניברסיטת תל-אביב והותאם למכללה האקדמית בוינגייט)

### **1.1 מבוא**

המכללה האקדמית בוינגייט (להלן "המכללה") שואפת למצוינות במחקר. מצוינות אינה נמדדת לפי תוצאות המחקר בלבד אלא תלויה במידה רבה גם בהקפדה על התנהגות ראויה במחקר. התנהגות ראויה במחקר מושתתת על מחויבות לעקרונות של אמת, חופש, אחריות, יושרה ושיתוף פעולה, ומחייבת שמירה על סטנדרטים מקצועיים ואתיים המקובלים בקהילה הבין-לאומית, על חוקים, על כללים של המכללה ועל כללים של גופים מממנים.

הפצת סטנדרטים של התנהגות ראויה במחקר בין חברי הקהילה המדעית ראוי שתיעשה בידי אקדמאים וחוקרים בכירים, המשמשים דוגמה אישית בהוראה, בהדרכה ובניהול תכניות מחקר בכל הרמות. על אף זאת אימצה המכללה תקנון זה כדי לתת ביטוי מפורש לגרעין משותף של סטנדרטים המחייבים את כל עובדי המחקר במכללה.

המכללה דורשת שכל עובדי המחקר שלה ינהגו על פי עקרונות והכללים המפורטים בתקנון זה בכל היבט של מחקרם, לרבות תכנון המחקר והגשת הצעות מחקר לגופים מממנים; הפקת נתונים, תיעודם, ניתוחם ושימורם; ייחוסן של תוצאות המחקר, פרסומן, שיתוף של אחרים בהן ומסחורן.

עובדי מחקר הם עובדי המכללה, גמלאיה, אורחיה ותלמידיה לתואר ראשון ולתואר שני המעורבים בתכנון מחקר, בהגשת הצעות מחקר למימון, בניהול מחקר או בדיווחו, או בהחלטות בדבר מסחורו, וכן כל אדם המנצל את משאבי המכללה או המעורב במחקר עם מי מהאנשים המנויים לעיל.

בכל מקום בתקנון זה שבו מופיע לשון זכר, גם לשון נקבה במשמע, ובכל מקום שבו מופיע לשון יחיד, גם לשון רבים במשמע, ולהפך.

### **1.2 עקרונות**

**אמת:** עובדי מחקר יהיו מחויבים לחיפוש אחר האמת וישאפו להרחיב את הידע ואת ההבנה האנושיים.

**חופש:** עובדי מחקר יבצעו את מחקרם בלא השפעות זרות, אך בכפוף לאילוצים אתיים, מקצועיים, משפטיים, חברתיים, סביבתיים וכספיים.

**אחריות:** עובדי מחקר אחראים לכל היבטי מחקרם. במיוחד הם אחראים לבריאותם, לבטיחותם ולכבודם של כל מי שעשויים להיות מושפעים ממחקרם (בין שהם מעורבים במחקר ישירות ובין שלא).

**מקצוענות:** עובדי מחקר ינהגו על פי הסטנדרטים המקצועיים הגבוהים ביותר המקובלים בתחום מחקרם.

**יושרה:** עובדי מחקר יעריכו נתונים וחומרים (שלהם ושל אחרים) ללא פניות; הם יציגו את מחקרם ואת תוצאותיו במלואם, בהגינות ובמדויק, באופן שיאפשר בדיקה ודיון, תוך ציון תרומתם של אחרים למחקר.

**שיתוף פעולה:** מחקר יבוצע מתוך חיפוש משותף אחר ידע. עובדי מחקר בכירים יעודדו את פיתוחם של מיומנויות וסטנדרטים מקצועיים וישמשו דוגמה ביצירת אווירה של פתיחות, אמון ונכונות לעזור בין עמיתים, עוזרי מחקר ותלמידים, בין שאלה מעורבים במחקר משותף ובין

שלא. הם יכבדו את תרומתם של אחרים ואת קניינם הרוחני, והם זכאים להכרה ראויה בתרומתם שלהם לתגליות מדעיות, לרעיונות ולפיתוחים, וכן להגנה ראויה על תרומה זו.

### **1.3 כללים**

#### **מימון מחקר**

עובדי מחקר המגישים הצעות מחקר בבקשה למימון ינקטו את כל אמצעי הזהירות הסבירים כדי לוודא שכל המידע הכלול בהצעתם מדויק ושלם, שההצעה מבוססת מבחינה מדעית, ושהיא מתקצבת כראוי.

עובדי מחקר הזוכים למימון מחקרם ינקטו את כל אמצעי הזהירות הסבירים כדי לוודא שהמימון משמש למטרה שיועד לה, וכדי להבטיח שכל חובות הדיווח אכן מקוימות במלואן.

מחקר ממומן יעמוד בכל דרישותיו של הגוף המממן ובכל כללי המכללה העוסקים במימון פנימי וחיצוני של מחקר.

במחקר משותף או קבוצתי יישא החוקר הראשי באחריות לקיומם של הכללים המנויים בסעיף זה.

#### **ניגוד עניינים**

עובדי מחקר יבצעו את מחקרם ללא פניות. עליהם להפעיל את שיפוטם המקצועי בעצמם ובלא ששיקולים זרים ישפיעו על היבט כלשהו של מחקרם.

עובדי מחקר יגלו בפני רשות המחקר של המכללה כל עניין שיש בו, או שעשוי להיראות כי יש בו, להטות את המחקר או להשפיע השפעה לא ראויה על החלטות הנוגעות לניהול המחקר.

#### **אילוצים אתיים**

עובדי מחקר ישמרו על הכבוד, על האוטונומיה, על הבטיחות ועל הרווחה של כל מי שעשוי להיות מושפע ממחקרם, בין שהם מעורבים ישירות במחקר ובין שלא.

מחקר המערב בני אדם, בין שהוא מחקר קליני ובין שאינו מחקר קליני, יתנהל לפי דרישות החוק, לפי העקרונות המקובלים בקהילה הבין-לאומית ולפי כללי המכללה בעניין אתיקה במחקרים מדעיים שמעורבים בהם בני אדם ולפי החלטות של ועדות האתיקה שהוקמו מכוח כללים אלה.

בשום מקרה לא ישתמש עובד מחקר במידע על ענייני הפרטיים של המשתתף (כגון שם, כתובת, מצב משפחתי, מצב בריאות או מצב כלכלי וכיו"ב) ולא יגלה מידע כאמור אלא למטרות שלשמן נעשה המחקר.

#### **תיעוד תוצאות המחקר ושימור נתונים**

עובדי מחקר יתעדו את מהלך המחקר ואת תוצאותיו, לרבות תוצאות ביניים, בבירור, במדויק ובשלמותם. תיעוד זה יישמר למשך עשר שנים מיום השלמת המחקר, אלא אם נדרשת תקופה ארוכה יותר בחוק או בתנאי הגוף המממן.

עובדי מחקר יחשפו תיעוד זה לפי דרישה סבירה של שופטים אקדמיים, עמיתים ורשויות המכללה, וזאת בכפוף לכללים משפטיים ומקצועיים העוסקים בשמירה על סודיות ועל פרטיות.

#### **פרסום תוצאות**

עובדי מחקר יישאו באחריות מלאה למחקר המפורסם בשמם וינקטו את כל אמצעי הזהירות הסבירים כדי לוודא זאת:

א. המחקר בוצע כפי שהוא תואר, התוצאות המדווחות נתקבלו כמדווח, ואין בפרסום מצג שווא כלשהו.

ב. רעיון למחקר ותכנונו, הפקת הנתונים, ניתוחם ופירושם, התוצאות המדווחות והטקסט המפורסם הם של המחברים החתומים על הפרסום, ולא הועתקו ממקור כלשהו ללא אישור או ללא ציון מפורש של המקור בפרסום. הפרסום אינו נגוע בפלגיאט או בגנבת רעיונות.

ג. כל תרומה למחקר של עובד אקדמי, של עובד מחקר, של גורם מממן או אחר זכתה לייחוס מלא.

ד. המחברים החתומים על הפרסום היו כולם פעילים בביצוע המחקר או בהכנת הפרסום, כולם את תוכנו, כל אחד יכול לזהות את חלקו שלו בפרסום ומקבל עליו אחריות אישית לדיוקו, ואין ייחוס של מחקר לאדם שלא השתתף בו כאמור.

#### קניין רוחני ומסחור

עובדי מחקר יכבדו את קניינם הרוחני של אחרים.

עובדי מחקר המבקשים לפתח, לנצל או למסחר את מחקרם ינהגו על פי כללי המכללה, לרבות כללים העוסקים בניצול המצאות ופטנטים ובקשרים בין חברי סגל אקדמי לגוף עסקי.

#### **1.4. התנהגות לא ראויה במחקר**

הפרת העקרונות או הכללים המפורטים בתקנון זה עלולה להיחשב התנהגות לא ראויה במחקר.

התנהגות לא ראויה במחקר היא עברת משמעת הכפופה לתקנון המשמעת של העובדים האקדמיים של המכללה, לתקנון המשמעת של תלמידי המכללה ולתקנון המשמעת של העובדים המנהליים של האוניברסיטה.

#### **2. ועדת האתיקה**

ועדת האתיקה ממונה בידי הנהלת המכללה וחבריה, והיא תורכב מהסגל האקדמי הבכיר במכללה או במוסד אקדמי אחר.

ועדת האתיקה אחראית למערך הניסויים בבני אדם שמתקיים במסגרת המחקר במכללה.

כל מחקר הנעשה במכללה מחויב לעמוד בקריטריונים אתיים ולקבל את אישור הוועדה טרם תחילתו, בין שהנבדקים בו הם סטודנטים ובין שהם נבדקים חיצוניים.

החוקרים במכללה נדרשים לנהוג על פי כללי האתיקה המתייחסים לכל תחומי המחקר ולכל שלביו: תכנון המחקר, ביצוע המחקר, הפקתו, שמירת הנתונים וניתוחם, ניהול תקציב המחקר ופרסום תוצאות המחקר.

רוב המחקרים/פרויקטים במכללה מוגדרים כניסויי בבני אדם. למעט מקרים חריגים, המחקרים/פרויקטים ניתנים להגדרה כלא רפואיים (non-medical). ועדת האתיקה אינה תחליף לוועדת הלסינקי ואינה יכולה לאשר מחקרים שאת האישור לביצועם יש לקבל מוועדת הלסינקי.

ועדת האתיקה תבחן את ההצעות על פי עקרונות האתיקה המקובלים, ובכללם הערכת תועלת לעומת סיכון, טיפול נאות בנבדקים, לרבות שמירה על שלומם, כבודם וזכויותיהם, הקפדה על צנעת הפרט ועל הסכמה מדעת.

האחריות החוקית להגנת זכויותיהם של הנבדקים היא בידי של חבר הסגל המבצע את המחקר ולא בידי הוועדה. מתפקידה של ועדת האתיקה לעזור לחוקר ולמשתתפים

הפוטנציאליים לפעול אופטימלית מבחינה אתית, אך החוקר הוא המופקד הבלעדי על ביצוע המחקר לפי הסטנדרטים האתיים.

במקרים שבהם המחקר מנוהל בידי סטודנט או מוסמך בפיקוח של חבר/ת סגל (או נספח לסגל), יהיה האחראי לבדיקת תקינותו האתית של המחקר וביצועו בסטנדרטים אתיים חבר/ת הסגל (או הנספח לסגל) הבכיר בדרגה.

אם במהלך המחקר מתברר לחוקר שנגרמים למשתתף נזקים שלא היו צפויים מראש, עליו לפעול מיד לסילוק הנזק או לתיקונו, כולל הפסקת המחקר במידת הצורך. בד בבד עם אלה יש לדווח מיד לוועדת האתיקה.

עריכת מחקר שלא באישור ועדת המחקר המכללתית תהיה עברת משמעת.

### 3. הסכמה מדעת

לא ישתתף אדם במחקר אלא בהסכמתו מדעת ומראש. ההסכמה תינתן בכתב.

הסכמה מדעת תינתן על סמך הסבר ברור של מטרות המחקר, של משמעותו ושל הסיכונים או אי-הנוחות הכרוכים בו הן למשתתף עצמו והן לאחרים שאינם מעורבים ישירות במחקר.

לא יופעל על אדם כל לחץ, ישיר או עקיף, להסכים להשתתף במחקר, ויוסבר למשתתף במחקר כי הוא זכאי להפסיק את השתתפותו במחקר בכל עת.

לא ישתתף במחקר קטין או אדם הסובל ממגבלה שאינה מאפשרת מתן הסכמה מדעת, אלא אם כן הדבר הכרחי מבחינת מטרות המחקר עצמו. במקרים אלה נדרשת הסכמה בכתב, מדעת ומראש, של אפוטרופוסו של הקטין או של האדם עם המגבלה.

אם זהו סקר אנונימי, שבו אין אפשרות לברר את זהות המשתתפים, ההשתתפות עצמה תעיד על ההסכמה להשתתפות רצונית.

### 4. פנייה לוועדת האתיקה

בבקשה לאישור יפנה אל הוועדה החוקר הראשי או המנחה במקרה שהחוקר הראשי הוא סטודנט. הפנייה לוועדת האתיקה תיעשה ביזמתו של החוקר או של צוות המחקר טרם תחילת המחקר.

יש למלא את הטפסים המתאימים במלואם ולהעבירם בתוספת כל החומרים הנלווים למזכירות ועדת האתיקה. הוועדה שומרת לעצמה את הזכות לבקש מידע נוסף לדיון בבקשה.

בכל תחילת שנת לימודים יפורסמו שלושה מועדי הגשה (בתחילת, אמצע וסוף שנה"ל). הדיון בבקשות יתקיים לא יאוחר משלושה שבועות מהמועד להגשה. תשובת הוועדה תינתן בכתב לא יאוחר משבועיים לאחר מועד הדיון בבקשה.

תוקף האישור הוא לשנה ממועד האישור. אם המחקר לא הסתיים בפרק זמן זה, יש לחדש את האישור.

הצעות המחקר שיוגשו לאישור ועדת האתיקה יכללו את אלה:

1. בקשה לאישור ועדת אתיקה לביצוע מחקר בבני אדם. ניתן למצוא את הטופס באתר רשות המחקר. אין להגיש על גבי טופס אחר.
2. כתב הסכמה מדעת של הנבדק.
3. במחקר שבו הנבדקים הם קטינים או חסרי ישע, הסכמה בכתב להשתתפות במחקר מהאפוסטרופוס החוקי.
4. במחקר הנעשה במוסדות הכפופים למשרד החינוך יש לצרף אישור בכתב ממשרד החינוך.